

BAYRAMLAR HUZUR VE SEVİNÇ GÜNLERİDİR¹

Bayramların önemi

Bilindiği gibi bayram, sevinç ve neşe günü demektir. Öteden beri her milletin birçok millî günleri, tarihî hâtıralarını canlandıran bayramları bulunmaktadır. Aynı şekilde bir dine mensup kimselerin de dinî günleri ve dinî bayramları vardır. Bayramlar, inananlar üzerinde çok müspet tesirler meydana getirir, dinî şuur ve duygularını kuvvetlendirir. İnsanlara yeni bir heyecan ve çalışma zevki kazandırır.

Bayramların, millî ve dinî duyguların, inanışların pekişmesi, taze ve canlı tutulması fonksiyonu yanında, toplumun birlik ve beraberliğini sağlamada ve bunun bireylerin bilincinde yer etmesinde de büyük önemi vardır. Gerçekten dinî bayramlar, insanlar arasında kaynaşmanın, dostlukları ve ahbaplıkları ilerletmenin bir yolu olarak belli bir öneme sahip oldukları gibi, dinî his ve şuurun sosyal hayatta tazelenmesinin de bir vesilesidir.

Bayramlar, sosyal dayanışma ve barış şuurunun fertlere kuvvetle hâkim olduğu günlerdir. Dargınların kucaklaşması, aralarında kin, nefret bulunan kabile, aile ve şahısların, düşmanlık ve husumet duygularının sevgiye dönüşmesi, küçüklerin büyüklere saygı, büyüklerin küçüklere sevgi göstermesi, hastaların ziyaret edilmesi, verilecek küçük hediyelerle çocukların gönüllerinin alınması, hısım ve akrabanın bir kere daha yeniden kaynaşması, genellikle bayram günlerinde mümkün olmaktadır.

Dinî bayramlarımız

İslâm dininde iki büyük bayram vardır: Ramazan ve Kurban Bayramı. Sevgili Peygamberimiz Medine'ye hicret ettiklerinde, Medinelilerin eğlendikleri iki günleri vardı. Hz. Peygamber:

- "Bu günler nedir?" diye sorduğunda Medineliler:

- "Biz câhiliyyet döneminden beri bu günlerde eğleniriz" dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz:

- "Allah size, o iki gün yerine daha hayırlı iki bayram vermiştir. Bunlar Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır"² buyurmuştur.

Ramazan ve Kurban Bayramları hicretin ikinci yılından itibaren kutlanmaya başlanmıştır. O günden beri kutlana gelen bu iki bayram, Müslüman milletlerin aynı zamanda millî bayramları yerine geçmiştir.

Bayramları nasıl geçirmeliyiz?

Her iki bayram da bayram namazı ile başlar. Hz. Peygamber bu hususu, okuduğu bir bayram hutbesinde şöyle ifade buyurmuşlardır:

"Bu günümüzde yapacağımız ilk iş namaz kılmamızdır... Her kim böyle yaparsa, şüphesiz bizim sünnetimize uygun iş yapmış olur."³

Bayram namazı, biri Ramazan Bayramında, diğeri Kurban Bayramında olmak üzere yılda iki defa kılınan iki rekatlık bir namazdır. Bayram namazı Hanefî mezhebinde, Cuma namazının vücûb şartlarını taşıyan kimselere vaciptir. Şafii ve Mâlikilere göre müekked sünnet, Hanbelilere göre ise farz-ı kifayedir.⁴

Bayram namazına, mükellef olmayan küçük çocuklarımızı da getirmeli ve onlara da bu

¹ Şükrü Özbuğday, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi.

² Ebû Dâvûd, Salât, 245; Nesâî, Salâtü'l-İdeyn, 1; Tecrid-i Sarih Tercemesi, c.3, s.157.

³ Buhâri, İdeyn, 3.

⁴ Abdun-ahman el-Cezeri, el-Fıkh ale'l Mezâhibi'l-Erbea', c.1, s. 344, 345.

manevî havayı teneffüs ettirmeliyiz.

Hz. Peygamber'in bayram günleri ve bu günlerin mahiyeti hakkında şöyle bir hadisleri vardır:

يَوْمٌ عَرَفَةٌ وَيَوْمُ النَّحْرِ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَهِيَ أَيَّامُ أَكْلِ وَشُرْبِ.

"Arefe, Kurban ve Teşrik günleri biz Müslümanların bayramıdır. Bu günler yeme, içme günleridir."⁵

Hadiste açıkça belirtilmektedir ki, bayram günleri yeme, içme ve ikram günleridir. Bunun için oruç tutmak senenin her gününde caiz olduğu halde, Ramazan Bayramının birinci günü ile Kurban Bayramının birinci gününden itibaren dört günü tahrîmen mekruhtur.⁶

Bayram günlerinin yeme, içme ve sevinç günleri olması yanında, her birinin ayrı bir anlamı da bulunmaktadır. Ramazan bayramı, bir ay boyunca Allah için tutulan orucun arkasından verilen bir "genel iftar ziyafeti" hükmündedir ve bu anlamından dolayı ona "fitır bayramı (iftar bayramı)" denilmiştir. Ramazan bayramının ilk günü bu yönüyle bir aylık Ramazan orucunun iftarı olmaktadır. Böyle toplu iftar gününde oruçlu olmak, Allah'ın sembolik ziyafetine katılmamak anlamına gelir ki, bu doğru değildir. Allah için kurbanların kesildiği Kurban Bayramı günleri de ziyafet günleridir.

Bayram günleri mutlak ve hâlis ibâdet günü olmadığı gibi, katıksız eğlenme günü de değildir. Bu iki hususu bir arada toplayan günlerdir. Bayramları, ibâdet ve taatten tecrit edip, sadece oyun, eğlence, zevk ve safa günü olarak anlamak yanlış olduğu gibi, meşru oyunlardan ve mubah eğlencelerden soyutlayarak sırf bir ibâdet ve taat günü olarak anlamak da hatalıdır. Çünkü insanın manevî varlığı yanında, maddî varlığının da ihtiyaçları vardır. İbadet ve taatlarla ruh, kalp vb. manevî varlığımız tatmin edildiği gibi, çeşitli ikram ve ziyafetlerle, belli ölçüler içinde yapılan meşru oyun ve eğlencelerle de maddî varlığımız tatmin edilmiş olur.

Meşru sınırlar içinde yapılan oyun ve eğlenceler, bayramların özünde mevcuttur. Nitekim Hz. Peygamber bir bayram günü Habeşliler tarafından oynanan kalkan ve mızrak oyununu Hz. Âişe ile birlikte seyretmiş; yine Hz. Âişe'nin hâne-i saadette muganniye kızlara bazı ezgiler söyletmesine ses çıkarmamıştır.⁷ Ancak Şunu unutmamalıyız ki, her şeyin ifradının olduğu gibi, oyun ve eğlencenin ifradı da iyi değildir. Bu sebeple oyun ve eğlence konusunda ölçülü hareket etmek, meşruiyet ve cevaz sınırlarına dikkatle riâyet etmek gerekir.

İslâm dini her konuda itidali (orta yolu) emir ve tavsiye eder. Mü'min olmak, fert ve aileleri mutluluğa götüren meşru yolları tıkayarak, dünyayı zindan haline getirmek değildir. Anne ve babaya yakışan, bayramları aile ve çevresindekilerle neşe ve zevk içerisinde geçirmeyi gerçekleştirmeye çalışmaktır.

İnanmış, Allah'a gönül vermiş insanlar bencil olmaz. Sadece kendisinin ve yakınlarının sağlık ve mutluluğunu değil, bütün Müslüman kardeşlerinininkini de düşünür. Bu konuda çaba sarfeder ve dua eder.

Merhamet, insan kalbinin merhemidir. Ama, sevgi ve saygı duygusundan uzak kimseler, katı yürekli olmanın yolunu tutmuşlar demektir. Bu duruma düşenler derhal bundan kurtuluş çarelerini aramaya koyulmalıdırlar.

Hz. Peygamber'e bir sahabî gelerek kalbinin katılaştığını hissettiğinden şikayet etti. Peygamberimiz ona:

"Kalbinin yumuşamasını istiyorsan, yoksulları doyur ve yetim başını okşa" buyurdu.⁸

İnancımızın kemal derecesini bulması için bayramlarda yapacağımız en önemli işlerden biri de

⁵ Ebû Dâvud, Savm, 49; Tirmîzi, Savm, 59.

⁶ El-Cezerî, a.g.e., c.1, s. 559.

⁷ Bkz. Buhâri, îdeyn, 3; Müslim, îdeyn, 16.

⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 263, 387.

yetim, kimsesiz ve yoksullarla ilgilenmek, onlara maddî-mânevî destek olarak, kendilerine yalnızlıklarını hissettirmemektir. Yetim ve kimsesizlere hep acınır, ama hiç unutmayalım ki onlar, bizler için bu toplumda Allah rızasını kazanmamıza vesile olacak birer can simidir.

Kadın sahabiler arasında kocası öldükten sonra, sadece yetim kalan çocuklarını büyütmek ve yetiştirmek için evlenmeyen güzel ve iffetli bir hanım vardı. Allah Resulü o kadının fedakarlığına karşı şu müjdeyi verdi:

"Ben ve bu fedakâr hanım, kıyamet günü cennette şu iki parmağım gibi yan yana beraber olacağız"⁹

Bayram günleri barış ve sevinç günleridir. Dargınlık dinen yasaktır. Elbette bir arada yaşayan aile ve toplum fertleri arasında anlaşmazlıklar, sürtüşme ve tartışmalar olabilir. Bu gayet normaldir. Ama bunları dargınlık safhasına vurdurmamak gerekir. Bilhassa akrabalar, sıla-i rahim denilen ziyaret bağı ile aradaki bağlarını kuvvetlendirmelidirler. Hz. Peygamber, mü'minlerin üç günden fazla dargın durmalarının uygun olmadığını belirterek şöyle buyurmuşlardır:

لَا يَجِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ

"Bir Müslümanın diğer Müslümana üç günden fazla dargın durması helâl olmaz."¹⁰

Akraba ve komşulara iyilik etmek ve onlarla iyi geçinmek Kur'an-ı Kerim'in tavsiyesidir. Bu konuda şöyle buyrulur:

وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْإِجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, eliniz altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez."¹¹

İntikam almak dinimize göre haramdır. İnsanı bu noktaya getirecek kin, nefret, haset vs. gibi duygular yasaklanmıştır. Müslümanın, imana, sevgi ve saygıya yataklık etmesi gereken ve ancak bu şekilde iyi ve doğruya giden yolu aydınlayabilecek olan kalbi, bu kötü ve çirkin duygularla doldurulursa manevî fonksiyonunu icra edemez. Sahibine ışık tutamaz. Bunun içindir ki, intikam alma imkânı varken bağış yolunu tutmak büyüklüğün ta kendisidir ve Allah katında çok makbul bir harekettir. Nitekim Kur'an-ı Kerim bu hususa şu ayetle işaret etmektedir:

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

"Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zalimleri sevmez."¹²

Daima af yolunu tutmak, mü'minin başta gelen özellikleri arasında sayılır. Bu konuda yine Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

"Sen af yolunu tut, iyiliği emret, câhillerden yüz çevir."¹³

Bu âyet nazil olduğunda Hz. Peygamber, âyetin açıklamasını Cebrail'e sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Allah, sana zulmeden ve haksızlık eden affetmeni, sana vermeyene vermeni, sana gelmeye gitmeni emretmektedir."¹⁴

⁹ Ebû Dâvud, Edeb, 1 30.

¹⁰ Buhâri, Edeb, 57, 58; Müslim, Birr, 23, 24; Ebû Dâvud, Edeb, 47.

¹¹ Nisa, 4/36.

¹² Şûra, 42/40.

¹³ Ârâf, 7/199.

¹⁴ Taberî, Tefsir, c. 1 3, s. 330; Ibn-i Kesîr, Tefsir, c. 3, s. 535.

Bayram günleri, sevinç günleridir. Bu günlerde sevinçli ve güler yüzlü olmak tavsiye edilmiştir. Bayram günleri toplum şuuru bütünleşir. Toplum fertleri birbirleriyle sevişip kaynaşır. Hayatın bitmek tükenmek bilmeyen sıkıntıları içinde bunalan, bitkin ve yorgun hâle gelen insanları bayramlar dinçleştirir ve çalışma azimlerini artırır.

Bu günlerde akraba ve komşularımızla olan ilişkilerimiz kuvvetlenir, birlik ve kardeşliğimiz güçlenir. Bayram sabahı camilerimizi dolduran Müslümanların hep birlikte ve içtenlikle Yüce Allah'a yönelmeleri, O'ndan af ve bağış dilemeleri ayrı bir önem taşır. Çünkü böyle bir amaçla bir araya gelen, aynı iman ve heyecanı taşıyan toplulukları Yüce Allah'ın rahmeti kuşatır ve onları affeder.

Bayram günlerinde annemizin-babamızın ellerini öpüp hayır dualarını almalıyız. Dinimizde Allah'a ibadetten sonra anne ve babaya saygı ve iyilik emredilmiş, onlara karşı "öf" bile demek yasaklanmıştır.¹⁵ Akraba ve komşularla tebrikleşerek, karşılıklı sevgi ve saygı duyguları aktarılmalı, karşılaştığımız herkesle selâmlaşarak tebrikleşmeliyiz. Tanıdıklarımızı ziyaret ederek hatırlarını sormalı ve gönüllerini almalıyız. Hastanelerde ve evlerde yatan hastaları ziyaret etmeli, kendilerine şifâ dileklerimizi sunmalıyız. Yetimlerin ve kimsesiz çocukların başını okşamalı, onlara anne ve baba gibi davranmalıyız. Çevremizdeki yoksullara ve bakıma muhtaç çocuklara yardım ellerimizi uzatmalı, onların da bayram sevinci yaşamalarını sağlamalıyız. Bizden hayır dua bekleyen ölülerimizin mezarlarına giderek onlara dua etmeli, ruhları için hayır ve hasenatta bulunmalıyız. Tanıdıklarımızdan dargın olanları barıştırmaya çalışmalı ve aralarını bulmalıyız. Çocuklara hediyeler dağıtmalı ve onları sevindirmeliyiz.

Her zaman olduğu gibi bayram günlerinde de, İslâm'ın emrettiği şekilde, çevremizdeki insanlara iyi davranmalı, incitici ve zarar verici davranışlardan sakınmalıyız. Bütün bunlar, toplumu oluşturan fertleri birbirleriyle kaynaştırarak millî birliğin sağlanmasında ve toplumu rahatsız eden ayrılık ve düşmanlıkların yok olmasında etkili olan hususlardır.

Bu duygularla hepinizin bayramını tebrik ediyor, daha nice bayramlara sağlıklı, huzurla erişmenizi Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum. Mübarek bayramın, ülkemize, İslâm âlemine ve bütün insanlığa iyilik ve hayırlar getirmesini diliyorum.

¹⁵ İsrâ, 17/23.